

Matej Bogataj
Ovce in volkovi

Vladimir Kavčič: SOMRAK
Slovenska matica, Ljubljana 1996

Novi Kavčičev roman se navezuje na tisto dogajanje, ki ga opisuje v romanu *Pustota*, izdanem pred dvajsetimi leti, in ga tudi nadaljuje. Gre za kaznovane tolminske puntarje, ki jih naselijo v vas iz naslova, kjer jih pestijo vse mogoče tegobe, bolezni, bolezni živine, lakota, skratka, vse vse "živo".

Somrak uvajajo trije citati iz *Slovarja simbolov*, ki govorijo o pojmu iz naslova kot o, poenostavimo, propadu, novem upanju in simbolu za blago malanholijo hkrati; postopek, ki naj nas vpelje v atmosfero, je pravzaprav presenetljiv, saj ne gre za literarne citate, ki naj bi postavljali svoje predhodnike, brskanje po slovarjih simbolov pa je bilo doslej domena bralca.

Somrak je postavljen v nekaj manj oddaljen čas, recimo na začetek sedemnajstega stoletja, saj popisuje usodo enega redkih preživelih iz *Pustote*, vnuka in sina puntarjev Jakoba, ki se znajde v ječi zaradi umora svojega gospodarja, popotnega trgovca, potem ga iz nje kar se le da skrivnostno rešijo, pa vendar samo zato, da bi ga vrgli v drugo, bolj privatno ječo, iz nje pa v vodo, od tam pa se čudežno reši ... Po tem gre po napotilu nekakšnega strica, ki mu ga je ta dal že v ranem otroštvu, iskat daljnega sorodnika, ki naj bi bil duhovnik nekje na Furlanskem, vendar pa prej spremlja nekaj let njegovega nečaka – dokler se zadeva čudežno ne zasuka in ne postane vodja popotnih trgovcev in roparskih vitezov obenem, ob

tem pride do nekaterih bistvenih življenjskih spoznanj, svetovnega nazora, vse to dela *Somrak* za razvojni roman.

Gotovo je najboljši del Kavčičevega pisanja tesnoba in popolna nevednost junaka, ki veje iz prvega dela; ta s svojo prevladujočo atmosfero, ki je eno samo nenehno preganjanje, sovražnosti, nepreglednosti in nejasnosti sveta, precej spominja na Jančarjevega *Galjota*, le da je stilistična intenzivnost, predvsem glede arhaiziranega besednjaka, pri Kavčiču manjša. Izbira zgodovinskega časa je dobro izbrana; za Jakoba lahko rečemo, da (še) ni novoveški subjekt, da (še) nima ciljev, da je nesposoben kakršne koli akcije, če mu ta ni zapovedana s položaja gospodarja, hkrati pa je močno načeta njegova predstava o svetu, o tem, kaj je res in kaj ni: zelo težko namreč razlikuje med spomini, sanjami – v ječah, kjer ne počne nič drugega, ga te kar dobro zdelujejo – in nekakšne realnostjo. Ker mu ni dano ničesar doumeti, se s tem niti ne ubada preveč, bolj kot tuhtanje ga določajo nepovezane asociacije, ljudje, ki vznikajo pred njim, ga pogosto spominjajo na koga od prej, pa vendar ne more biti nikoli gotov, da je to res, še več, celo isti ljudje se od enega srečanja do drugega skoraj do nerazpoznavnega spremenijo. Kavčič zgodbo spretno naplete tako, da je dejansko večina tistih redkih, s katerimi se Jakob sreča, tako ali drugače vpletena v veliko spletko, ki ga pripelje v zapor, pa potem tudi reši iz njega, pa potem še enkrat; dobri in zli, tisti, ki ga hočejo pogubiti in njegovi rešitelji, so, kot se pokaže pozneje in osmisli zadeve za nazaj, eni in isti, predvsem pa pripadajo isti Organizaciji.

Vse skupaj je pisano tradicionalno, vendar stilno učinkovito, saj prevladujoča tesnoba in negotovost korespondirata s tisto, kakršno poznamo iz postopkov moderne proze, pa ne zaradi tehnike, temveč je sorodna predvsem atmosfera; čeprav Kavčič pripoveduje avktorialno in je pri tem kar se le da obširen in natančen, pa ne presega tistega vedenja, ki ga ima sam junak, to pa je majhno. Potem pa se v drugem delu, ki je tudi formalno ločen od prvega, pripoved prelomi. Jakob pride med ljudi, med "svoje", zato je več dialogov, ki so nekoliko redundantni in kar preveč uglajeni za okolje in čas, v katerem se znajde, pa tudi za samega Jakoba, ki je še vedno pretežno zmeden. Predvsem pa samo dogajanje ne poteka več po tesnobni sanjski logiki, temveč se vse zelo približa pravljici; prizorišče je dobro utrjen sanjski grad nekje na samem, njegov stric se mu razodene

kot premožni umirajoči starec, veliko bolj posveten kot božji, ki ima nekje skrito bajno bogastvo, deklina, med njimi tudi takšne s plemiškim naslovom, mu nekaj strani po tem, ko začne o njih sanjariti, kar same prilezejo v posteljo ... Prvi del spominja na tesnobno kriminalko, ob razpletu katere bo junak zvedel za svojo identiteto in razkril spletko, ki ga obdaja, drugi del pa se sprevrže v nekakšno romantično rokovnjaško štorijo, manj učinkovito, v kateri je veliko dialogov, ki ne stojijo vedno.

Predvsem pa je presenetljiv konec, a ne zato, ker diši po tistih tradicionalnih večerniških zgodbah, v katerih najdenčki ugotovijo, da so plemenitega rodu, ali pa srečajo prelepe gospodične, ki živijo sredi gozda, princa, ki jih je pripravljen takoj poročiti; še bolj kot fabulativen konec je presenetljiv Jakobov svetovnonazorski preobrat. Na začetku je bil v nekem predsobjektivnem stanju, ko si je predvsem prizadeval, da bi ugotovil temeljne stvari o svojem stanju – to je spominjalo na tisto pešanje in usihanje subjektivitete, ki jo srečamo pri najreprezentativnejših piscih tega stoletja – na koncu pa dozori, postavi se na položaj gospodarja in ugotovi, da "plaha želja po lepšem in boljšem" pelje v odkritje, da "je z goljufijo in nasiljem čez noč mogoče doseči vse tisto, česar s poštenostjo ne bi nikoli. Zlo tiči v vsakem človeku, od samega začetka. Poštenost v resnici ne velja nič, to je le vera pohlevnih. Kdor ji zaupa, ga oropajo. Kdor ne, sam postane ropar." Pri Kavčiču torej ne gre, kot v novoveškem romanu, za en in isti poraz subjekta akcije, ki se mora neizogibno na koncu skupaj z idejo zlomiti, nasprotno, gre za njegovo ustoličenje, ki pa ni nekaj silovitega in polnega, temveč izvira iz resigniranega spoznanja, da se ljudje delijo na volkove in ovce, da je zlo od nekaj in za zmeraj in da je zato vse dovoljeno. Še več; vse tisto, kar se nam kaže kot Jakobova nezmožnost, da bi (si) jasno odgovoril na vprašanja, se nam zdaj pokaže kot njegova edina prednost pred drugimi; ravno zato, ker ni nikoli odgovarjal jasno, ker je molčal, ko so pričakovali njegovo zgovornost, ker se je zapletal v spletke, ne da bi v kateri od njih res sodeloval, jih pa ni razkrival pred svojimi gospodarji, proti katerim so bile naperjene, je lahko stopil na vodilni položaj. Zgodba se torej kljub tolažniškemu koncu, a le na videz – ta je presenetljiv zato, ker sam junak nič ne ukrene, da bi si izboljšal položaj, vse postoriijo drugi, vse prej kot pravljična bitja, pa z enakimi lastnostmi – prevrže v resignirano ugotovitev o ustroju družbe.